

SAMEN DE GLOED ONDER DE AS ONTDEKKEN

Abt Martin Werlen osb

Referaat van Martin Werlen (abt van klooster Einsiedeln en lid van de Zwitserse bisschoppenconferentie) gehouden naar aanleiding van de viering van '50 jaar Tweede Vaticaans Concilie' en 'Opening van het Jaar van het Geloof' op 21 oktober 2012 in de kloosterkerk Einsiedeln (CH).

Deze tekst is een werkdocument. Zij moet bediscussieerd worden. Zij mag bekritiseerd worden. Hopelijk bemoedigt zij binnen de kerk geëngageerde mensen om ondanks bekringen tot vertwijfeling met elkaar de gloed onder de as te ontdekken, opdat het vuur weer tot branden komt.

SAMEN DE GLOED ONDER DE AS ONTDEKKEN

Een provocatie bij gelegenheid van het Jaar van het Geloof 2012/2013

I

Een jonge man had alle kansen om zijn leven te doen slagen. Hij was begaafd, had een omgeving die hem stimuleerde, hij genoot een uitstekende muzikale opleiding: compositie en viool. Alle voorwaarden waren aanwezig dat hij een beroemd violist zou worden. Maar niet alles verloopt altijd zó als men het wenst. Zo ook niet bij deze jonge man. De verwondingen, opgelopen bij een zwaar auto-ongeluk op 18-jarige leeftijd, maakten abrupt een einde aan zijn carrière als violist. Jammer. Hij had alles wat je nodig hebt om een succesvol musicus te worden: talent, elan, enthousiasme en ambitie. En nu, van het ene moment op het andere, was dat allemaal weg. Een hoop as. Niet door eigen schuld. Hij zat niet zelf achter het stuur.

Alles voorbij - zouden velen klagen. Helaas! Treuren, berusten. En hij zelf? Zou hij een eerder conservatief handelend mens geweest zijn, dan zou hij vermoedelijk het toch met de viool verder hebben geprobeerd. Met wat krampachtigheid zou het misschien nog in een plaatselijk orkest gelukt zijn. Eenvoudig vasthouden wat nog vast te houden is. Zou hij een eerder progressief handelend mens geweest zijn, dan zou hij zich wellicht bij een actiegroep aangesloten hebben, die zich voor meer veiligheid in het verkeer en voor verkeersslachtoffers inzet.

Dit waren niet de wegen die deze jonge man voor zichzelf koos. Hij zag de situatie helder onder ogen. Hij probeerde er het beste van te maken. Hij ontdekte onder de hoop as de gloed die niet gedoofd was. Viool spelen op concertniveau was niet meer mogelijk. Maar dirigent op hoog concertniveau kon hij worden. En dat pakte hij met alle ijver aan. Intussen is in hem een vuur ontbrand. Te-

genwoordig is hij een der grootste dirigenten van de wereld: de 52-jarige Franz Welser-Möst, chef-dirigent van de Weense Staatsopera.

II

Zulke voorbeelden geven ons moed. Ook daar waar veel as is, kan er nog gloed aanwezig zijn en kan er opnieuw vuur ontbranden. Dat mogen wij ook in de kerk niet vergeten. Veel christenen nemen vandaag vooral veel as waar. Daarvan is ook paus Benedictus XVI zich bewust. Op 11 oktober 2012 heeft hij het 'Jaar van het Geloof geopend'. Dit moet er toe bijdragen *"weer de vreugde aan het geloof te ontdekken en de geestdrift in het doorgeven van het geloof te hervinden."*¹

As in onze kerk zien niet alleen katholieken maar ook - deels met groot verdriet - mensen die tot andere geloofsgemeenschappen behoren of tot geen enkele. De hier aangeboden gedachten zijn een provocatie. Het begrip 'vocatio' ligt daarin besloten: roep, roeping. En het 'pro' zegt duidelijk dat de roeping op positieve wijze uitgedaagd en gestimuleerd wordt. Deze gedachten willen in beweging zetten. Zij willen een pro-vocatie zijn. Zij willen bemoedigen om samen de gloed onder de as te zoeken opdat het vuur weer branden kan. Om zijn zending te beschrijven gebruikt Jezus Christus zelf het beeld van het vuur. *"Vuur ben Ik op aarde komen brengen en hoe verlang Ik dat het reeds oplaait!"* (Lc. 12,49).

Wij willen de huidige situatie van de kerk onder ogen zien en er het beste van maken: vuur laten branden. Natuurlijk kunnen wij niet op alle vragen ingaan. Misschien niet eens op de belangrijkste. Zouden wij dat proberen, dan zouden deze regels juist niet diegenen in beweging zetten die zich in deze wereld of in haar gedachtewereld gesetteld hebben. En degenen die berusten in de as zouden zij niet bemoedigen om ondanks alles verder te zoeken.

Dit geschrift is geen catechismus. Die is er al. Het is een poging om op verschillende soorten van kritiek serieus in te gaan. De H. Benedictus moedigt ons daartoe aan. In zijn Regel schrijft hij aan het adres van de abt dat hij bij kritiek die geuit wordt verstandig moet nagaan of de Heer deze mens niet juist daarom gestuurd heeft². Zo'n houding verrast ons - ook nu nog, bijna 1500 jaar later. Die raad moeten we serieus nemen. Tenslotte is de H. Benedictus vader van het Westerse monnikendom en heeft hij met zijn Regel mede het stempel gedrukt op de Westerse cultuur. Bovendien heeft paus Paulus VI hem in 1964 tot Patroon van Europa uitgeroepen. En paus Benedictus heeft hem uit vrije wil en wel met opzet tot patroonheilige gekozen.

Wie er systematisch voor zorgt dat aan critici het zwijgen wordt opgelegd - niet omdat de problemen al zijn opgelost - verwoest de kerk, hoe vroom hij zich ook

¹ Benedictus XVI, Motu proprio, 'Porta fidei', Rome 2011, nr. 7.

² vgl. RB61.4 [RB= Regel Benedictus]

mag voordoen. Het is fataal, wanneer bezorgde gedoopten worden uitgeschakeld omdat zij de as eenvoudigweg as noemen. Niet zelden hoort men de kwetsende opmerking: "Wanneer het je niet aanstaat, moet je maar uittreden!" Dat, waarmee zoveel mensen moeite hebben in de kerk, heeft juist niet betrekking op wat wij geloven, maar op het gedoe er om heen. Er zijn kerkelijke kringen waarin alles wat de paus zegt of doet alleen maar mag geprezen worden. Zij zijn daarin roomser dan de paus zelf die in het voorwoord van zijn jongste Jezusboek schrijft: *"Ik hoef beslist niet apart te zeggen dat dit boek op geen enkele wijze een akte is van het leeraamt, maar alleen de uitdrukking van mijn persoonlijk zoeken naar het aangezicht van de Heer."* (vgl. ps. 27,8). *Het staat daarom iedereen vrij mij tegen te spreken. Ik vraag de lezers alleen om dát voorschot aan sympathie zonder welk men elkaar niet kan begrijpen."*

Kritiek mag er zijn, ja moet er zijn. Ook in de kerk. De H. Schrift zelf legt daarvan getuigenis af. Vanzelfsprekend kan met het hier voor u liggende geschrift niet op alle kritiek ingegaan worden. Hier vindt u ook geen oplossingen voor de problemen. Maar ik wil bemoedigen om in doodlopende straten nieuwe, ja misschien zelfs vlakbij liggende wegen te ontdekken, in plaats van te bezwijken onder onmacht, berusting en hulpeloosheid. Een en ander wordt toegespitst geformuleerd om werkelijk in beweging te zetten. Er zal ook wel stof opwaaien. Maar stof kan alleen maar opwaaien daar waar er stof is. Zelfs tegenstrijdigheden en oneerlijkheden in het leven van de kerk moeten met name worden genoemd - natuurlijk altijd met het nodige respect en liefdevol, en met een knipoog! Inkijkjes in de geschiedenis kunnen ons daarbij helpen. Want geschiedenis is niet eenvoudigweg verleden tijd. Geschiedenis is verleden, heden en toekomst. Daarom laat geschiedenis ons dikwijls zien waarom iets is, zoals het nu eenmaal is, maar ook waarom het nu anders zou kunnen en misschien wel zou moeten zijn.

....

III

Een hoop as werd ook waargenomen door die oude man die op 28 oktober 1958, die volledig onverwacht door de kardinalen tot paus werd gekozen. Hij was een zeer conservatieve man van de kerk. Maar veel belangrijker dan die conservatieve houding bij Johannes XXIII was iets anders: hij was mens. Hij was christen. En dat was voor hem belangrijker dan zijn voorkeuren - of zij nu van conservatieve of progressieve herkomst waren. Hij was bereid de situatie van kerk en wereld onder ogen te zien. Hij was bereid de gloed onder de as te zoeken - het geschenk van het geloof - en het aan de mensen van onze tijd door te geven. Hij was bereid te luisteren naar wat God vandaag wilde zeggen opdat het vuur weer oplaait. Bij velen kwam de gloed nauwelijks nog door vanwege de hoop as. Veel was door de eeuwen heen verkoeld en verstart. Desondanks functioneerde het gedeeltelijk nog echt goed, omdat de staat de kerk op vele manieren bevoordeelde en de sociale druk het geheel bijeenhield. Zo was het bijvoorbeeld voor

een bakkersfamilie onmogelijk om 's zondags niet naar kerk te gaan anders zouden de klanten bij haar zijn weggebleven. Mogen de aantallen kerkbezoekers juist zijn, dan betekent dat nog lang niet dat gloed de motiverende kracht was. Veel was nu eenmaal zo omdat het altijd zo geweest is. Men raakte aan veel gewend. Vioolbouwer Martin Schleske wijst ons op as die in zulke situaties vaak nauwelijks wordt gezien: *"Het is een subtiele vorm van ongeloof wanneer men aan dat, wat men gelooft, gewend is geraakt.... In de gewenning is de ziel zonder hoop en de geest zonder vragen."*³ Dat zagen diep gelovige mensen zelfs in de liturgie, want ook in de liturgie was veel verkoeld en verstard. Een groot kenner schrijft daarover in het begin van de 60-er jaren, uitgaande van de door het Concilie van Trente op gang gebrachte hervorming van de liturgie: *"Kern van deze maatregelen was de centralisering van alle bevoegdheden bij de Ritencongregatie, het post-conciliaire orgaan ter uitvoering van de liturgische idee van Trente. Deze maatregel bleek echter tweesnijdend te zijn. Nieuwe woekeringen werden op deze wijze wel daadwerkelijk verhinderd, maar het lot van de Westerse liturgie was nu aan een streng centralistisch bepaalde en puur autocratisch werkende instantie gebonden, die het volledig aan historisch inzicht ontbrak en die het probleem van de liturgie puur rubricistisch-ceremonieel, om niet te zeggen als een probleem van ordening der hofetiquette van het heilige beschouwde. Deze binding bewerkte vervolgens een volledige archeologisering van de liturgie, die zoals blijkt uit de studie van de levende geschiedenis, geleid heeft tot puur conserveren en tegelijkertijd tot innerlijk afsterven. De liturgie was eens voor altijd afgesloten en een onderkomen bouwwerk geworden dat de samenhang met de concrete vroomheid des te meer verloor naarmate men lette op de integriteit van de voorgegeven vormen.... Zou de liturgie van de kerk weer liturgie van de kerk willen worden in de volle zin van het woord, dat wil zeggen van alle gelovigen, dan zou zij weer in beweging moeten raken."*⁴ Dit oordeel is afkomstig van Joseph Ratzinger.

Het lukte de oude paus Johannes XXIII de kerk in beweging te brengen. Niemand had hem dit toevertrouwd. De gehele wereld was er over verbaasd. Deze beweging bereikte ook de concilievaders – ondanks groot verzet bij sommige leden in de curie. De beweging werd niet alleen daardoor mogelijk omdat de concilievaders conservatief of progressief waren, maar omdat zij bemerkten dat het om méér ging: om een geloofwaardig getuigenis in onze tijd. 50 jaar geleden, in de begindagen van het Tweede Vaticaans Concilie, schreven de in Rome verzamelde bisschoppen een boodschap aan de wereld, die ook nu nog de gloed laat bespeuren die zij op het spoor waren. *"Aan alle mensen en aan alle*

³ Martin Schleske, *Der Klang. Vom unerhörten Sinn des Lebens.* München 2012, 16v.

⁴ Joseph Ratzinger, *Ergebnisse und Probleme der dritten Konzilsperiode.* Köln 1965, 18v.

*naties willen wij de boodschap van het heil, de liefde en de vrede zenden die Jezus Christus, de Zoon van de levende God, aan de wereld gebracht heeft en aan de Kerk heeft toevertrouwd. Om deze reden zijn wij, op wens van de Heilige Vader, paus Johannes XXIII hier bijeengekomen [.] In dit samenzijn willen wij onder leiding van de H. Geest zoeken naar wegen om ons zelf te vernieuwen, om steeds trouwer te beantwoorden aan het Evangelie van Jezus Christus. Wij willen ons inspannen om aan de mensen van onze tijd de waarheid over God in haar volheid en zuiverheid zó te verkondigen, dat zij door u begrepen en bereidwillig aanvaard kan worden [...]. Uit alle volkeren onder de zon verenigd, dragen wij in onze harten de noden mee van de ons toevertrouwde volkeren, de angsten naar lichaam en ziel, de smarten, de verlangens, de hoop. Alle levensangsten die de mensen kwellen, branden ons op de ziel. Onze eerste zorg gaat daarom uit naar de eenvoudigen, de armen, de zwakken. In navolging van Christus ontfermen wij ons over de velen die door honger, ellende en onwetendheid geplaagd worden. Wij voelen ons solidair met al degenen die nog geen menswaardig leven kunnen leiden, omdat het hun aan de juiste hulp ontbreekt. [...]*⁵

Dat is het program van het zo juist begonnen concilie. Dat is de geest waarvan de kerk zich niet kan distantiëren zonder haar eigen zending te verraden. Op www.konzilsblog.ch wordt iedere dag de weg gewezen naar wat het Tweede Vaticaans Concilie was en wat het in zich bergt.

IV

En nu, 50 jaar later? De situatie van de kerk is dramatisch - niet alleen in de Duitstalige landen. Dramatisch is zij niet alleen vanwege de teruglopende aantallen van priesters en kloosterlingen en de aanhoudende terugloop van het kerkbezoek. Dat zijn feiten die gemakkelijk vastgesteld kunnen worden. Het werkelijke probleem is niet van numerieke aard. Het werkelijke probleem is dit: het vuur ontbreekt! Wie probeert met getallen uit andere continenten de situatie goed of slecht te praten, blijft bij de as staan. Wij moeten de situatie onder ogen durven zien en daarover heenkijken. Maar zelfs de getallen maken ons op veel opmerkzaam. Van de Zwitserse bevolking behoort ongeveer 40% tot de Rooms-Katholieke Kerk en ongeveer 30% tot de Gereformeerde Kerk. De derde groep omvat, wat betreft toebehoren tot een godsdienst, 20% van de bevolking. Het is deze groep van mensen die tot geen enkele geloofsgemeenschap behoort. Deze groep groeit het snelst. De meesten van hen of van hun families behoorden vroeger tot een christelijke geloofsgemeenschap. Dat moet ons te denken en te handelen geven!

Wanneer dit proces zo verder gaat, kan de verkilde kerk met haar instituties daadwerkelijk op onze breedtegraad verdwijnen. Wie de schuld bij mensen van

⁵ www.konzilsblog.ch onder 20 oktober 2012

andere geloofsgemeenschappen legt of bij hen die van iedere geloofsgemeenschap afscheid hebben genomen of deze zelfs bestrijden, blijft bij de as staan. Wat moeten wij in deze situatie doen? Meer conservatief ingestelde mensen proberen in deze situatie te redden wat nog te redden valt. Zij zoeken bondgenoten. In kleine groepen viëren zij hun geloof en klagen over de ontwikkelingen in de wereld, bijzonder over de secularisatie en het relativisme. Niet zelden houden zij het Tweede Vaticaans Concilie verantwoordelijk voor deze situatie. Het conservatieve gevaar schuilt hierin, dat men zich buiten de veranderingen plaatst en zich daarmee verwijdt van God die bij de mensen wil zijn. Daarmee dreigt de kerk uiteindelijk tot een museaal relict uit voorbije tijden te verkommeren. Precies aan deze bekoring heeft de kerk met het Tweede Vaticaans Concilie weerstand willen bieden. Meer progressief ingestelde mensen doen en organiseren al het mogelijke om de mensen te bereiken. Zij starten acties om de verantwoordelijken in de kerk in beweging te zetten. Met initiatieven proberen zij tegen de hoop as op te treden en zich over de slachtoffers te ontfermen. Het progressieve gevaar bestaat hierin dat men zich met de veranderingen vereenzelvigd en daarmee door de modestromingen wordt meegesleurd. Daarmee dreigt de kerk zich overbodig te maken. Ook aan deze bekoring heeft de kerk in het Tweede Vaticaans Concilie weerstand geboden.

De polarisatie tussen progressief en conservatief in de kerk van vandaag is groot. De kloof laat nauwelijks nog dialoog toe. Aan beide kanten wordt niet zelden de kerkelijkheid van de andere kant in twijfel getrokken. Een blik in de media van de afzonderlijke groepen doet ons schrikken. Aan beide kanten is - vaak eerst na lang zoeken - goede wil herkenbaar, maar veel waar het om draait is as. Eén ding is duidelijk: wanneer wij als kerk blijven steken in de polarisatie, staan wij de mensen in de weg om de gloed te ontdekken die leven schenkt en ook vandaag nog wil branden. Loopgravegevechten dragen niet bij tot aanstekelijke geestdrift. Zij brengen scheiding aan, zij verlammen. De taak van de kerk is niet systemen of machtsposities in stand te houden. De bekoring om systemen in stand te houden treft men bij conservatieven evengoed aan als bij progressieven. Alleen de etiketten zien er iets anders uit. Wanneer wij op het ingesleten spoor verder gaan, dragen wij er toe bij dat de hoop as hoger wordt. Het is ook niet de taak van de kerk een parallelle maatschappij op te bouwen of zich helemaal op te heffen. Een grote uitdaging is het - of men conservatief of progressief is - niet bij de droom van een ideale situatie te blijven stilstaan. Een ideale situatie is er nooit geweest. Laten wij een stap verder gaan: het gaat in de kerk niet om progressief of conservatief. Niets moet blijven zoals het is omdat het - menselijk gezien - altijd zo geweest is. Niets moet veranderd worden omdat het 'in' is om alles te veranderen. Het gaat erom kerk te zijn vandaag de dag, om vandaag onze taak uit te oefenen. Het gaat er niet om ons aan te passen aan de geest van de tijd. Het gaat er om de geest van de tijd waar te nemen, de mensen in onze tijd lief te hebben en het evangelie naar hen toe te brengen. Het gaat er niet om uiterlijkheden vast te houden maar om trouw te zijn. Wij moeten ons niet in-

spannen om progressief of conservatief te zijn. Onze zorg moet het zijn ook nú te horen wat God ons wil zeggen en er dan ook naar te handelen. Daarin moeten wij elkaar wederzijds ondersteunen. Van de zalige paus Johannes XXIII stamt het woord: *"Wij zijn niet op aarde om een museum te beschermen maar om een bloeiende tuin te onderhouden."*

Deze andere weg wordt ons gewezen door het Tweede Vaticaans Concilie. In geloof meegaan met de veranderingen. Dat heeft niets met aanpassing te maken maar wel zeer veel met het geheim van kerstmis: God wordt mens om de mens daar af te halen waar hij is. Deze houding kunnen wij aannemen in de mate waarin wij diep verankerd zijn in geloof en tegelijk ons niet van de wereld afsluiten. Het oor aan het hart van God en de hand aan de pols van de tijd! Onze taak is het in de concrete situatie - hier en nu! - het evangelie te verkondigen en zuurdeeg te zijn in de wereld. De concilievaders vonden de weg in deze houding in de uitwisseling tussen conservatief en progressief denkenden. Wie bij de lezing van de concilieteksten uitspraken zoekt die zijn eigen houding bevestigen en daarbij de weg van de worsteling en de uitwisseling over het hoofd ziet, gaat voorbij aan het beslissende van deze kerkelijke gebeurtenis van de eeuw. Het Tweede Vaticaans Concilie heeft een kerk doen herleven waarin de gelovigen met elkaar op zoek zijn.

Zien mensen van onze tijd, 50 jaar later, de kerk op deze manier? In de voorbije jaren hebben in ons land zeer veel mensen zich teleurgesteld van de kerk afgekeerd, hetzij door uit de kerk uit te treden, hetzij - wat veel zwaarder weegt - door innerlijke verwijdering. Eerlijk zoekende mensen - en die zijn er in onze tijd zeer veel - komen dikwijls helemaal niet op het idee om bij de kerk aan te kloppen. Waarom? Waar is de as die opgeruimd moet worden opdat de gloed beter te voorschijn komt en een vuur kan worden ontstoken?

V

Deze vragen moeten we met alle ernst onder ogen zien. Dat is helaas niet vanzelfsprekend. Er zijn tegenwoordig hooggeplaatste geestelijken in de kerk die er over klagen, dat sinds 40 jaar telkens dezelfde onderwerpen gethematiseerd worden. Dat zou eigenlijk een doorsnee intelligente mens niet moeten verrassen. Dezelfde problemen worden telkens opnieuw gethematiseerd omdat zij nog niet opgelost zijn. Andere hooggeplaatsten binnen de kerk durven nog altijd te zeggen dat het alleen maar gaat om problemen van de Duitssprekende landen. Op de eerste plaats klopt dat meestal niet en op de tweede plaats moet men zich afvragen om welke reden problemen in het Duitstalig gebied niet opgelost zouden worden, omdat deze problemen er niet zijn in andere landen. Problemen moet men daar oplossen waar zij zich voordoen. Wanneer problemen niet zó aangepakt kunnen worden dat de grote meerderheid van de getroffen bemoedigd verder gaat, dan worden kennelijk een situatie en de mensen waarover het gaat niet serieus genomen. Dat geldt ook voor de kerk. Wanneer problemen niet op-

gepakt worden of wanneer er niet eens over gesproken mag worden, dan wordt met zo'n gedrag de geloofwaardigheid - maar daarmee ook het geloofsgoed zelf - op het spel gezet. Het gaat om iets wezenlijks! Het niet ernstig nemen van een situatie en van een mens is een daad van ongehoorzaamheid. Omdat dragers van verantwoordelijkheid hun taak niet uitoefenen en daarmee ongehoorzaam worden, worden als noodhulp en hulpkreten initiatieven gestart, die begrijpelijk zijn, maar die ook tot splitsing en het verlaten van het instituut aanleiding kunnen geven. De door ambtsdragers beklagde ongehoorzaamheid is zeer vaak een gevolg van de ongehoorzaamheid van de ambtsdragers. Ik heb begrip voor veel initiatieven die in de voorbije decennia gestart werden. Zelf wil ik liever proberen, met de kloostergemeenschappen in Fahr en Einsiedeln, langs een andere weg verder te gaan: samen de gloed onder de as ontdekken. Dat blijkt ook uit de bereidheid problemen ter plekke aan te pakken en op te lossen. Op deze weg zijn wij in gesprek zowel met de regio-oversten van de Pius X-Broederschap als met de beroemde theologieprofessor uit Tübingen. Is dit de juiste weg? Bij de bijeenkomst van alle Benedictijnenabten in september 2012 in Rome - kort voor het begin van de bisschoppensynode over de re-evangelisatie - zei een abt in een referaat: *"Het is opvallend te constateren welke geringe betekenis in de 'Lineamenta' van de synode aan de betekenis van het Godgewijde leven gewijd wordt."* Wij moeten ook hier niet blijven staan bij klagen. Wanneer wij daarover heen kijken, ontdekken wij dat het vergaande ontbreken van kloosterlingen in de voorbereidende papieren misschien zelfs een goed teken is. Een teken voor onze autonomie.

Laten wij eens even terugkijken. Na de Constantijnse ommekeer vanaf 312/313 (dus precies 1700 jaar geleden) ontving de kerk veel privileges, die voor ons tot op de dag van vandaag vanzelfsprekend behoren tot de kerk. En wanneer er nu van buitenaf vragen gesteld worden met betrekking tot deze privileges of wanneer zij zelfs verloren gaan, dan hebben wij de indruk dat de kerk instort. Ook wij kloosters hebben deel aan deze privileges. En wij vergeten dat het ontstaan van het monnikendom toen juist een protestbeweging tegen deze privileges was. Dat was niet een profetische beweging in de staat maar in de kerk! Monastiek leven is van het begin af aan verrassend nieuw, gewaagd, levende traditie.

Deze kracht hadden de kloosters in de tijd van de Reformatie helaas al lang niet meer. Wij zwommen mee in bijna alle onopgeloste problemen van de kerk. Van ons viel in die crisis toen niet veel te verwachten, hoewel juist wij daartoe eigenlijk geroepen waren. Wij zetten vooral daar op in dat alles zou blijven zoals het was - ook tot eigen materieel voordeel. De noodzakelijke belangrijke impulsen kwamen na de splitsing van bewegingen die toen nieuw waren.

Mocht toch het kloosterleven in het Jaar van het Geloof 2012/2013 weer een provocatie zijn, een profetisch teken in de kerk! Wij willen leven in eenheid met de kerk maar zwemmen niet zonder meer mee met alle onopgeloste problemen van de kerk. Met woorden van Joseph Ratzinger argumenteert kardinaal Kurt Koch: *"Een plaatselijke kerk die zonder verbondenheid met Rome 'katholiek' wil*

zijn, zou daarmee haar ware katholiciteit verliezen, want een katholiciteit die van Rome afziet, is niet meer katholiek. Omgekeerd zal een plaatselijke kerk die alleen maar 'Rooms' wil zijn, op gelijke wijze zichzelf verloochenen en tot een sekte degraderen omdat een kerk die alleen nog Rooms wil zijn, niet meer katholiek kan zijn."⁶ Eenvoudig gezegd: een plaatselijke kerk die alleen maar Rooms is, is net zo onkatholiek als een plaatselijke kerk, die alleen maar anti-Rooms is. Hetzelfde geldt ook voor de bisschop. Een provocatie zijn: samen de gloed onder de as zoeken en het vuur opnieuw laten branden. Daartoe behoort ook: de as bij de naam noemen opdat wij als kerk de gloed niet in de weg staan.

VI

Noodlottig voor het zicht op de kerk en daarom ook voor haar verkondiging is de indruk van veel mensen: 'In de kerk blijft alles bij het oude'. Deze indruk is precies het tegendeel van hoe mensen in het evangelie op Jezus reageren. Vaak wordt er gezegd dat zij zeer verbaasd over Hem waren. Het antwoord dat Hij ook op moeilijke vragen en situaties geeft, is niet het antwoord dat verwacht werd. Er blijft eenvoudig niet alles bij het oude. Jezus opent de ogen van de mensen voor een nieuwe dimensie. Hij leidt hen binnen in een tot dan toe onbekende wereld. God schenkt altijd weer nieuwe wegen naar de toekomst. Hetzelfde ontdekken wij ook in de heiligenverering. Heiligen hebben niet eenvoudig gedaan wat alle anderen deden. Zij bleven niet staan bij het oude. In de heiligen schenkt God verrassende wegen naar de toekomst. Dit gelovige optimisme behoort tot de rijke traditie van de kerk. Kan men dat tegenwoordig ook nog zo zien?

Vermijden moeten we alles wat bij de mensen de indruk versterkt: in de kerk blijft alles bij het oude. Vanzelfsprekend gaat het er om het geloofsgoed te bewaren. Maar het moet zich altijd verrassend nieuw en actueel presenteren. Daarbij moeten wij altijd weer, goedschiks of kwaadschiks, afscheid nemen van uiterlijkheden die tijdgebonden zijn en van vanzelfsprekendheden om samen - als gedoopten! - de juiste weg te zoeken. Een groot theoloog van onze dagen is in deze van mening: "*Tegenover elkaar staan aan de ene kant een denken dat uitgaat van de gehele breedte van de christelijke overlevering en vandaar uit de blijvende wijidheid van de kerkelijke mogelijkheden zoekt te beschrijven; aan de andere kant een puur systematisch denken dat alleen de huidige juridische gestalte van de kerk als maatstaf voor haar overwegingen toelaat en zodoende iedere beweging die daar over heen gaat beschouwt als een val in het een bodemloze: hun conservatisme berust op hun onbekendheid met de geschiedenis en zodoende op een gebrek aan traditie, namelijk aan openheid voor het geheel van*

⁶ Kurt Koch, Die Kirche Gottes. Gemeinschaft im Geheimnis des Glaubens. Augsburg 207, 266.

de christelijke geschiedenis.”⁷ Ook hier weer is Joseph Ratzinger aan het woord. Traditionalisme is niet een teveel aan traditie maar integendeel een gebrek aan traditie. In traditionalistische kringen zijn bijv. misdienaars nog altijd kleinere of grotere ‘clerici’ (in het Italiaans is de benaming ‘chieretti’ voor misdienaars nog altijd gebruikelijk). Dit is begrijpelijk vanuit de tijd waarin de viering van de liturgie een zaak van clerici was. Alleen zij waren bedienaren van het altaar en altaardienaren. Een vrouw had daar vanzelfsprekend niets te zoeken. Wat het koor zong, was geen geldig bestanddeel van de liturgie. De priester moest deze teksten zacht voor zichzelf spreken. Alleen clerici deden dienst, zelfs in noodgevallen ook kleine ‘clerici’ als misdienaars. Dienovereenkomstig was hun kleding. De knapen zagen er uit als bisschopjes, priestertjes of kleine koorheren. Tegenwoordig dragen misdienettes en misdienaars in de meeste parochies een wit gewaad, het doopkleed. Als gedoopten nemen zij deel aan een liturgische viering. Voor deze rijkdom van ons geloof en de traditie heeft het Tweede Vaticaans Concilie weer de ogen geopend. Maar nog niet overal is deze stap gezet. Zelfs in de Sint Pieter te Rome doen nog altijd kleine of grote ‘clerici’ dienst - gekleed als koorheren, in de pontificale diensten als kleine bisschoppen. Het moet minstens tot nadenken stemmen wanneer priesters tegenwoordig weer zonder verlof van hun bisschop op zo’n wijze liturgie kunnen vieren alsof er geen Tweede Vaticaans Concilie heeft plaatsgevonden. Dat het daarbij niet om de taal gaat, moet uit het voorgaande duidelijk geworden zijn.

Het is belangrijk dat wij de rijke traditie van ons geloof leren kennen. Een vertrouwd zijn met de traditie helpt ons nieuwe wegen te gaan zonder verdacht te worden van modernisme. Traditionalisme laat mensen eng en star worden. Geloof echter schenkt wijdheid. Daarvan is ook de H. Benedictus overtuigd wanneer hij schrijft: *”Wie echter in het kerkelijke leven vooruitgang maakt, voor hem opent zich het hart en met de onzegbare vreugde van de liefde snelt hij voort op de weg van Gods geboden.”*⁸

VII

De kerk heeft in de voorbije jaren zeer veel aan geloofwaardigheid ingeboet. Eén ding is duidelijk geworden: belangrijker dan alle woorden en teksten van de kerk is het concrete getuigenis van het leven. Dat veel mensen ‘kerk’ gelijk stellen aan paus, bisschoppen, priesters en misschien nog kloosterlingen, maakt duidelijk hoe weinig wij leven van het inzicht dat alle gelovigen behoren tot de kerk. Dit blijkt altijd weer uit uitspraken die ons achterdochtig zouden moeten maken. Wanneer bijv. tegenwoordig nog kerkelijke ambtsdragers in het openbaar zeggen dat het meeste seksuele misbruik niet in de kerk plaatsvindt maar in

⁷ Joseph Ratzinger, o.c. 61

⁸ RB Vw 49

de gezinnen, verraden zij daarmee naast een defensieve houding ook theologische incompetentie. Zij verzwakken het getuigenis van de kerk. Wanneer seksueel misbruik plaatsvindt in gezinnen van gedoopten, dan is dat evenzeer misbruik in de kerk. Tot de kerk behoren alle gedoopten. Van alle gedoopten wordt getuigenis gevraagd.

Getuigenis wordt gevraagd. Daartoe behoort ook het gemeenschappelijk zoeken. De H. Benedictus zegt dat men precies hier op moet letten of iemand die in het klooster wil intreden, werkelijk God zoekt.⁹ Gezocht worden niet mensen die God bezitten maar mensen die God zoeken. Daarop heeft ook paus Benedictus XVI gewezen in zijn preek voor de kring van zijn oud-studenten op 2 september 2012: de Katholieke Kerk bezit de waarheid niet. *”Niemand kan de waarheid bezitten, de waarheid bezit ons; zij is iets levendigs.”*¹⁰ Interessant is hoe weinig zulke diepe inzichten het kerkelijk leven van alledag beïnvloeden. Zou het zoeken naar deze waarheid niet een gemeenschappelijk zoeken moeten zijn, een worsteling om de waarheid die ook altijd weer in dialoog plaatsvindt, zoals dat in het Tweede Vaticaans Concilie werd voorgeleefd? YOUCAT, de jeugdkatechismus van de Katholieke Kerk, is ontstaan in dialoog met jonge mensen. De Duitse bisschoppenconferentie is twee jaar geleden begonnen aan een dialoog om de problemen en uitdagingen die er momenteel liggen samen aan te pakken. Toen paus Benedictus in september 2011 Duitsland bezocht, heeft hij op dit proces gewezen en er toe aangemoedigd. Uit de rijke traditie van onze kerk zou hij daartoe veel impulsen hebben kunnen geven, ook uit de monnikenregel van zijn patroonheilige.

Op 16 september 2012 heeft een kardinaal in een preek bij het congres ‘Vreugde beleven aan het geloof’ in Aschaffenburg in alle ernst beweerd: *”In het evangelie staat niets over dialoog.”*¹¹ Deze man van de kerk was twee jaar eerder op hoge leeftijd door paus Benedictus XVI tot kardinaal benoemd en daarmee tot zijn naaste adviseur. Deze uitspraak van iemand op zo’n hoge positie moet ons scherp doen luisteren - ook naar de daarmee instemmende commentaren in het zich katholiek noemende internetforum. In de kerkelijke traditie lezen wij het evangelie heel anders, in gemeenschap met veel heiligen. Voor de H. Benedictus is het duidelijk: wanneer belangrijke vragen zich aandienen, moeten allen bijeen geroepen worden omdat God vaak door de jongste openbaart wat het beste is.¹² Wanneer minder gewichtige vragen zich aandienen, hoeft de abt alleen de oude-

⁹ vgl. RB 58 7

¹⁰ http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/homilies/2012/documents/hf_ben-xvi_hom_20120902_ratzinger-schuelerkreis_ge.html

¹¹ <http://www.kath.net/detail.php?id=38138>

¹² vgl. RB3,3

ren om raad te vragen.¹³ Hoe zal paus Benedictus de vragen beoordelen, waar de kerk voor staat: als belangrijk of onbelangrijk? Een gedachte dringt zich op: misschien leest die kardinaal een ander evangelie (vgl. Gal. 1,6v). Want in deze door de kerk goedgekeurde tekst staat zeer veel over de dialoog; het woord zelf komt in de originele tekst vaak voor. Denken wij bijv. aan het geheim van de Menswording van God of aan de gesprekken van Jezus met veel mensen. Ons trinitair begrip van God gaat zelfs uit van een permanente innerlijke dialoog in God zelf. Al deze inzichten worden ons geschonken bij het overdenken van het Goede Nieuws dat de kerk aan ons doorgegeven heeft. Maar: kardinalen komen in de evangeliën inderdaad niet voor - ook niet in de katechismus!

VIII

De kerk heeft - zich baserend op het haar toevertrouwde geloofsgoed en haar rijke beproefde traditie - veel bijgedragen aan het leven van de mensen, bijv. ook inzake de kwestie van de mensenrechten. Haar geloofwaardigheid heeft echter in de voorbije jaren op verschillende gronden ook hier veel verloren. Het accepteren van een boodschap hangt niet op de eerste plaats van haar juistheid of bedoeling af, maar van de manier waarop zij door de geadresseerde ontvangen wordt. Vernietigend zijn zogenaamde dubbele boodschappen. Met woorden het ene beweren, met daden het tegendeel zeggen. Zulk gedrag verzwakt het getuigenis. De woorden mogen nog zo waar zijn, zij worden nauwelijks opgenomen. Zo'n dubbele boodschap wordt aan de kant van de kerk juist in samenhang met de mensenrechten waargenomen. Altijd weer zeggen mensen: de kerk staat in voor de mensenrechten maar interesseert zich daarvoor niet binnen de eigen gelederen. Zo'n waarneming wordt meestal eenvoudig opzij geschoven. De H. Benedictus zou zeggen: wanneer iemand met kritiek komt, moet men zich verstandig afvragen of de Heer zo iemand niet juist daarom stuurt. Met zo'n houding zou de kerk veel aan geloofwaardigheid winnen - ook met betrekking tot de mensenrechten. Kerkelijke kringen die niet zelden grote ondersteuning genieten van kerkelijke leiders, hebben er grote moeite mee, wanneer de kerk inzake mensenrechten uitspraken doet die hen niet goed van pas komen. Daartoe behoort bijv. de omgang met asielzoekers. Hoe kunnen wij zo'n houding van verachting of onverschilligheid tegenover uit andere landen gevluchte mensen aannemen, wanneer Jezus zelf zich met de noodlijdenden identificeert? Dit kan tot een antigetuigenis worden in onze tijd. *"Ik was vreemdeling en u hebt Mij niet opgenomen"* (Mt. 25,35-43). Paus Johannes Paulus II becommentarieert Mt. 25,35-36 op indrukwekkende wijze: *"Deze uitspraak is niet alleen een oproep tot naastenliefde, zij is een stuk christologie die een lichtstraal op het geheim*

¹³ vgl. RB 3,12

van Christus werpt. Daaraan meet de kerk haar trouw als bruid van Christus niet minder af dan aan haar rechtgelovigheid."¹⁴.

De H. Benedictus begint zijn Regel met de oproep: 'Luister!' Veel mensen van onze tijd zien de kerk niet als een luisterende kerk - luisterend naar God en de mensen die Hij liefheeft. Wij kunnen slechts dan op de nood van mensen antwoorden, wanneer ook wij hun nood waarnemen en hen bejegenen zoals God hen bejegent.

IX

De kerk - laten we rustig zeggen de wereldkerk - rijdt momenteel met aange-trokken handrem. En dat maakt het bepaald niet attractief zich met haar te enga-geren. De speelruimte tot handelen zou groot kunnen zijn zonder daarbij on-trouw te worden aan de Boodschap. Integendeel, juist de trouw aan de Bood-schap van Jezus vraagt om moedig handelen. Wanneer wij overtuigd zijn van wat ons is toevertrouwd, dan zullen wij dat ook met alle middelen die ons nu ten dienste staan doen en communiceren. Dan stappen wij over van een defensieve houding naar een bevrijd en bevrijdend offensief. Een kerk die de verkondiging van het evangelie in onze tijd ter harte gaat, heeft geen supermensen nodig in de bisdommen en kloosters, maar wel mensen die - vertrouwend op Gods aanwe-zigheid - de hand aan de ploeg willen slaan.

Veel gelovigen maken ons opmerkzaam op situaties waaraan we iets moeten doen. De problemen zijn bekend. Ook paus Benedictus spreekt er meermalen over. Maar er gebeurt weinig in de richting van een oplossing van de problemen. Of beter gezegd: er zijn veel aanzetten tot oplossing aanwezig, uitgewerkt vanuit diep geloof, uit liefde tot de mensen en uit liefde tot de kerk. Ook door theolo-gen die tegenwoordig in de hoogste rangen van de hiërarchie aanwezig zijn - zelfs als paus. Maar de voorstellen worden door hen die nu verantwoordelijk zijn niet opgepakt. Denken we bijv. aan de omgang met mensen wier huwelijk mislukt is en die nu in een nieuwe relatie leven. Hier kent de orthodoxe traditie een wijze van omgaan die door de Rooms-Katholieke kerk nooit veroordeeld is. Wij zouden veel kunnen leren van de ervaringen die onze orthodoxe zusters en broeders hebben opgedaan en zelfs een weg vinden, die ook ons zuurdeeg laat zijn voor mensen wier weg niet ideaal verlopen is. Zij zijn het die op bijzondere wijze als heilzaam zouden moeten ervaren wat de kerk wil zijn. Ons ontbreken moedige stappen in de richting naar de toekomst. Ons ontbreken visoenen. Het ontbreekt ons aan creativiteit. Door de hoogste instanties in de kerk werden in de laatste decennia vooral kerkelijke groeperingen ondersteund die bang zijn voor moedige stappen richting toekomst. Is dat een uitdrukking van sterk geloof? De H. Benedictus zegt aan het adres van de abt dat hij méér ziener moet zijn dan

¹⁴

Johannes Paulus II. *Novo millennio ineunte*. Rome, 2001, nr.49

bestuurder.¹⁵ Zou dat niet voor alle ambtsdragers moeten gelden? In deze richting wijst de bisschop van Basel, Felix Gmür, in zijn bijdrage van 16 oktober 2012 op de bisschoppensynode te Rome: *”En wanneer een christen een voorstel doet of kritiek uit, luisteren wij dan oprecht naar hem? In deze samenhang richt de Regel van de H. Benedictus een wijze vermaning tot de abt: ‘De abt moet verstandig overleggen of de Heer zo iemand misschien niet juist daarom heeft gestuurd’. Het komt mij voor dat wij meer moeten luisteren en met welwillendheid moeten onderscheiden wat de christenen ons zeggen.”*¹⁶

Zelfs met kleine stappen zou veel aan geloofwaardigheid gewonnen kunnen worden. Daarbij kan men teruggrijpen op de beste apostolische traditie en men zou zo ook in de oecumene met de kerk in het Oosten en in het heel maken van de scheuringen in het Westen grote stappen voorwaarts kunnen zetten. Daartoe behoort bijv. ook het opnieuw ontdekken van synodale processen. Wanneer instellingen als de bisschoppensynoden zodanig sterk door de curie voorbereid en begeleid worden dat er niets nieuws kan ontstaan, getuigt dit van geloof? Zou ook hier niet moeten gebeuren wat op het Tweede Vaticaans Concilie is gebeurd: bisschoppen nemen hun verantwoordelijkheid en zoeken - met hulp van mannelijke en vrouwelijke theologen - samen met de paus gelovig hun plaats in de veranderingen die plaatsvinden. En laten goed bedoelde papieren in Gods naam gewoon papier zijn!

X

In de laatste decennia werd met bisschopsbenoemingen zeer veel aan geloofwaardigheid ingeboet. Eigenlijk zou het voor de kerk van de 21ste eeuw een vanzelfsprekendheid moeten zijn dat de gedoopten en gevormden van het betreffende diocees in dit benoemingsproces op een passende wijze betrokken werden. Dat roept de kerk ons altijd weer in herinnering. Het is verbazingwekkend wat de H. Johannes Chrysostomus (+ 407) in een commentaar op de Handelingen van de Apostelen schrijft: *”Toen stond Petrus op in de kring van zijn broeders. - Vol ijver, omdat de Heer hem zijn kudde had toevertrouwd, neemt hij, namens de apostelen, als eerste het woord: ‘Broeders, een uit ons midden moet gekozen worden’. Hij laat de menigte beslissen. Daardoor versterkt hij het aanzien van de man die gekozen gaat worden en onttrekt zich zelf aan vijandige bejegeningen van anderen; zo iets is namelijk altijd de bron van groot kwaad..... Kon Petrus niet zelf de keuze maken? Maar zeker! Hij doet het echter niet, om de schijn van begunstiging te vermijden.... Verder heet het: ‘Zij wezen twee mannen aan: Jozef, genaamd Barnabas, met de bijnaam Justus, en Mathias’. Niet Petrus stelde hen aan, maar zij allen samen”*. Wat wil de kerk ons met deze tekst zeggen, wanneer zij hem op het feest van de H. Mathias in het getijdengebed opgenomen

¹⁵ vgl. RB 64.8

¹⁶ http://www.kipa-apic.ch/?na=0.0.0.0.d&ki=2364708cpw=BKf8_ogl

heeft? Zij wil dat wij deze tekst overwegen en er iets uit leren. Kan zij dit echter tegelijkertijd feitelijk verbieden zonder daarbij veel aan geloofwaardigheid te verliezen? Vanzelfsprekend kan het met het laten kiezen van een bisschop door het bisdom ook wel eens mis gaan - maar nauwelijks meer dan dat bij de huidige benoemingsprocedure van bijna alle bisschoppen het geval is. Daarbij komt dat juist bij de kloosterorden de democratische keuze de eeuwen door een vanzelfsprekendheid gebleven is en over het algemeen haar deugdelijkheid bewezen heeft. De huidige abt van Einsiedeln werd volgens de richtlijn van de H. Benedictus (6de eeuw) door de gemeenschap gekozen en door paus Johannes Paulus II tot abt van Einsiedeln benoemd. Dit was minstens geen hinderpaal voor de zaligverklaring van de paus....

XI

De celibataire levenswijze is een mogelijke weg van navolging van Jezus, net zo als de levenswijze van gehuwden. Beide levensvormen zijn charismata - geschenk van God. Zo wordt het publiekelijk nauwelijks meer gezien - ook niet door gedoopten. Wij hebben het klaargespeeld de navolging van Christus door het niet-gehuwd-zijn zó te presenteren, dat dit eenvoudig als wet geldt. In het Kerkelijk Recht heet het: *”Clerici zijn aan de verplichting gehouden gedurende geheel hun leven volledige onthouding omwille van het Rijk der hemelen in acht te nemen en zijn daarom verplicht tot het celibaat, dat een bijzondere gave Gods is, waardoor immers de gewijde bedienaren zich gemakkelijker met een onverdeeld hart aan Christus kunnen hechten en zich met grotere vrijheid kunnen wijden aan de dienst van God en de mensen.”*¹⁷ Zou het ook niet anders kunnen klinken? Zou de toelating tot de wijding niet op een andere wijze vorm kunnen krijgen en de celibataire levenswijze van christenen op een andere wijze bezien kunnen worden? Bijvoorbeeld zó: *“Het celibaat van de clerici, gekozen voor het Rijk Gods en zeer passend voor het priesterambt, moet overeenkomstig de traditie van de Universele Kerk overal grote waardering genieten. Op gelijke wijze moet evenzeer in ere gehouden worden de status van de als gehuwden levende clerici, bevestigd door de praktijk van de oerkerk en de Oosterse Kerken.”*¹⁸ Meer progressief ingestelde gedoopten zullen het hoofd schudden en zeggen dat zij dit niet meer voor mogelijk houden. Dit is te ver weg van het denken in Rome. Meer conservatief ingestelde gedoopten zullen de schrijver van ketterij verdenken. Bovendien hebben zij dit misschien reeds lang vermoed. Aan beide kanten zal men verrast zijn wanneer men ervaart dat de aangehaalde tekst een officiële tekst van Rome is, ondertekend door de zalige paus Johannes Paulus II.

¹⁷ Codex Iuris Canonici. Rome 1983, canon 277 §1

¹⁸ Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, Rome 1992, canon 373

Het gaat om canon 373 uit het Kerkelijk Wetboek voor de Oosterse Kerken die in volle eenheid met Rome staan.

Daarmee is duidelijk dat andere wegen mogelijk zijn. Wie direct aan ketterij denkt, moet zich afvragen hoe het staat met zijn trouw aan de paus. Eén ding is duidelijk: het gaat hier niet om geloofsvragen. Het gaat om trouw aan de eigen roeping en de trouw van de kerk aan haar opdracht. Kerkelijke bepalingen moeten in dienst van deze trouw staan. Alles moet gedaan worden *”met het zielenheil voor ogen dat in de Kerk steeds de hoogste wet moet zijn.”*¹⁹ Daarom wordt in de loop van de kerkgeschiedenis steeds weer gevraagd naar de achtergrond van kerkelijke regelingen en worden zij zo nodig aangepast. Het gaat ook hier niet om veranderingen omdat anderen dat ook doen, of om het er bij te laten omdat het altijd zo was. Het gaat erom nú volgens onze roeping te leven.

XII

God zegt ‘ja’ tot de mensen. Bij dit ‘ja’ moet de kerk zich altijd weer opnieuw van ganser harte proberen aan te sluiten. De mens is man of vrouw. Met het ‘ja’ tot de vrouw heeft de kerk het nog altijd moeilijk. Zij toont zich inzake sekse onbeholpen en radeloos. Een alleen door vrouwen samengestelde speciale editie van de Vaticaanse krant *’Osservatore Romano’*, iedere vierde donderdag van de maand, is een poging voorzichtige stappen te zetten. Zo ook het gegeven dat een paar vrouwen uitgenodigd zijn voor bepaalde taken binnen de Romeinse curie; iets wat enkele decennia geleden nog onvoorstelbaar was. Zulke tekens moet men positief waarderen maar ze werken desondanks pijnlijk. Denken we bijv. aan de situatie in het jaar 1994 toen een beslissing van paus Johannes Paulus II uit 1992 bekend werd, dat ook vrouwen kunnen worden toegelaten tot het ambt van misdienaar. Wat voor leidende persoonlijkheden in het algemeen geldt, geldt ook wel voor ambtsdragers in de kerk: verzuimen op het juiste moment besluiten te nemen schaadt de zaak. Het is beschamend. Maar de zaak wordt er niet beter op wanneer men haar eenvoudig onder het tapijt schuift. Zij moet aangepakt worden.

Zoals we zagen behoren kardinalen niet tot het geloofsgoed. Ook hier ligt nog veel speelruimte voor nieuwe wegen. Het college van adviseurs zou er anders uit kunnen zien. Zo zouden bijv. mensen uit de gehele wereld, vrouwen en mannen, jonge en minder jonge, tot dit college geroepen kunnen worden. Om de drie maanden zouden zij in Rome met de paus samen kunnen komen. Geen van de aanwezigen zou vanwege zorg om eigen carrière iets zeggen of verzwijgen. Zulke ontmoetingen zouden een andere dynamiek in de leiding van de Kerk kunnen brengen. Ingegaan zou kunnen worden op belangrijke en minder belangrijke vragen.

¹⁹ Codex Iuris Canonici, Rome 1983, canon 1752

Een Oostenrijkse journaliste geeft de indruk weer die velen van het Vaticaan hebben: *"Een bekrompen clubje intriganten."*²⁰ Dit verzwakt de opdracht van de kerk en de geloofwaardigheid van haar getuigenis méér dan insiders wel vermoeden. Daaronder lijdt niet alleen de paus, daaronder lijdt de gehele kerk. Verantwoordelijkheid daarvoor draagt hij die de macht heeft om zo'n systeem te veranderen. Vanwege zulke gebeurtenissen aan een hof was er normalerwijze in de hofstaat een nar. Hij had een hoofs ambt met de nodige vrijheid van handelen om eventueel niet-geliefde feiten op tafel te leggen of kritiek te uiten. Een analoge instelling ontbreekt verreweg in de kerk. Soms werd deze taak waargenomen door geëngageerde christenen, mannen en vrouwen die door latere pausen op grond van hun grote verering door de gelovigen heilig verklaard werden. Wie meent dat deze ideeën ketterse gedachten zijn, leest misschien ook in het valse evangelie (vgl. Gal. 1,6v.). Zoals reeds gezegd: over kardinalen staat er niets in het evangelie, noch in de katechismus, maar wel de duidelijke opdracht van Jezus: *"Bij jullie mag het niet zo zijn."* (Mc. 10,43; KKK 1551).

In het schrijven 'Ordinatio Sacerdotalis' over de alleen aan mannen voorbehouden priesterwijding, schrijft paus Johannes Paulus II in 1994, dat over deze kwestie niet meer gediscussieerd mag worden. Een vraag blijft niettemin: Is het geslacht van een persoon ooit een geloofsvraag? Behoort dat tot het onveranderlijke geloofsgoed? Minstens over deze nog fundamentele vraag moet ook na 1994 nog gediscussieerd kunnen worden. Een blik in de traditie verrast ook hier. De kerk heeft nieuwe ambten ingevoerd, waar dat nodig was, om aan haar taak trouw te blijven. Denken wij bijv. aan de instelling van het diaconaat (vgl. Hand. 6,17). In de kerk is de eeuwen door sprake van geestelijk vaderschap, maar zelden, en tegenwoordig nauwelijks meer, van geestelijk moederschap. Dit is begrijpelijk wanneer men bedenkt dat het gilde van theologen eeuwenlang bijna uitsluitend uit mannen was samengesteld. En toch is het ook verrassend. Want in het evangelie is uitdrukkelijk van het geestelijk moederschap sprake, niet echter van het geestelijk vaderschap. *"Mijn broeder en mijn zuster en mijn moeder zijn zij die de wil van God volbrengen."* (Mc. 3,35). Uit dit geestelijk moederschap wordt duidelijk wat geestelijk vaderschap is. Het is niet een kwestie van geslacht maar van navolging van Christus. Bij deze christo-centrische aanzet valt men niet ten prooi aan patriarchale structuren die cultureel gebonden zijn en probeert men niet deze theologisch te verdedigen. Een terugkeer naar de bijbelse bronnen en de gehele traditie kan ons helpen te achterhalen welke vernauwingen cultuur-gebonden zijn

XIII

De kerk wordt door velen gezien als een instituut dat niet het leven dient maar het leven inperkt. Voor velen - ook gedoopten - is zij niet belangrijk meer. Of

²⁰ http://kipa-apc.ch/?na=0,0,0,0,d8ki=2364568&pw=ovf*KdZ2

deze indruk gerechtvaardigd is of niet - hij is duidelijk wijd verbreid. In ieder geval hebben zulke mensen de gerechtvaardigde verwachting dat de kerk helpt Hem te ontdekken die het leven in volheid belooft (Jo. 10,10). Op de eerste plaats hoeft het niet duidelijk te zijn waar de kerk tegen is (zo worden wij vaak gezien), maar waar zij vóór is (daar wordt onze stem vaak gemist). De in het begin genoemde dirigent die niet bij de as bleef staan, sprak in een interview over zijn distantie ten opzichte van de ambtskerk, maar noemde op de vraag op wie men in Oostenrijk trots mag zijn, interessanterwijze twee mannen van de kerk: *“Ik heb kort geleden pater Georg Sporschill leren kennen. Wat die daar in Moldavië voor de armsten van de armen doet, is geweldig; ook de manier waarop hij daarbij gegoede Oostenrijkers geld uit de zak klopt, verdient respect. Hij, en bisschop Erwin Kräutler zijn fenomenen die iemand raken en hoogachting verdienen; zij hadden immers ook op hun gemak hier in Oostenrijk in een klooster of pastorie kunnen gaan zitten.”*²¹

Aan de jezuiet, pater Georg Sporschill, danken wij het opmerkelijke interview over de situatie in de kerk dat kardinaal Mario Martini hem kort voor zijn dood gegeven heeft. Daarin zegt de kardinaal: *“Pater Karl Rahner gebruikte graag het beeld van de gloed die onder de as te vinden is. Ik zie zoveel as die in de kerk over de gloed ligt, dat mij menigmaal een gevoel van hulpeloosheid overvalt.”* Hij roept op tot een omkeer van allen in de kerk. *“De kerk - te beginnen met paus en bisschoppen.- moet haar fouten bekennen en een radicale weg naar verandering inslaan. De kerk is twee honderd jaar stil blijven staan.”* Verandering moet niet in de gloed plaatsvinden (het geloofsgoed) maar in datgene wat as geworden is. Daaruit komen verrassende wendingen voort: *“De vraag of gescheiden mensen te communie mogen gaan, zou omgedraaid moeten worden: Hoe kan de kerk de mensen wier relatie moeilijk of mislukt is, te hulp komen met de kracht van de sacramenten?”*²² Hier blijft een mens niet staan bij die hoop as en keert er zich ook niet teleurgesteld van af. Kardinaal Martini wenst de kerk toe de gloed weer te ontdekken om deze door de mensen opnieuw te laten ervaren.

XIV

De reacties op deze heldere uitspraken van kardinaal Martini pakten heel verschillend uit. Op internetfora werd Martini zelfs van ketterij beschuldigd - juist door mensen voor wie geen enkele vraag mag worden gesteld bij wat de paus zegt. Maar zo eenvoudig ligt het niet. Paus Benedictus XVI is er zich van bewust wie het is die hier spreekt, een christen, een bisschop. In zijn boodschap voor de rouwdienst voor kardinaal Martini schrijft hij: *“Hij was een man van*

²¹ <http://www.kleinezeitung.at/nachrichten/kultur/2611255/japan-man-fast-gotaehnlich,story>

²² <http://www.kipa-apc.ch.index.php?na=0.0.0.0.d&ki=235267>

*God die de H. Schrift niet alleen bestudeerd heeft, maar haar ook diep heeft liefgehad. Hij heeft haar tot licht van zijn leven gemaakt. Juist daardoor was hij in staat gelovigen te leren dat het enige woord dat waard is gehoord, aangenomen en gevolgd te worden het woord van God is, omdat het allen de weg van de waarheid en de liefde wijst. Hij was dit met een groot hart en een open geest, die nooit de ontmoeting en dialoog met allen uit de weg ging. Hij was dit in een geest van diepe pastorale naastenliefde, zijn bisschopsmotto 'Pro veritate adversa diligere' ('Uit liefde voor de waarheid pak ik graag de problemen aan') volgend, met aandacht voor allen en in het bijzonder voor de moeilijkste situaties, liefdevol nabij aan allen die stuurloos, arm en lijdend waren.'*²³

Aan het slot van het interview stelt kardinaal Martini aan de interviewer, pater Sporschill, een tegenvraag: "Wat kunt ú doen voor de kerk?" Deze vraag is aan ons allen gericht. Wij zijn allen kerk! Laten wij nieuwe mensen worden en samen de gloed onder de as zoeken. Dan wordt dit 'Jaar van het Geloof' werkelijk een Jaar van het Geloof. En het vuur kan opnieuw branden.

XV

Tot uitvoering van de besluiten van het Tweede Vaticaans Concilie voor Zwitserland vond Synode 72 plaats. Vrucht van deze synode zijn de vier Eucharistische Gebeden voor bijzondere aangelegenheden - die in wezen zijn ontstaan in klooster Einsiedeln en klooster Fahr - en die tegenwoordig in het Latijnse Altaarmissaal van de Rooms-Katholieke Kerk staan en daardoor ook in vertaling voor de gehele wereld gelden. In het Eucharistisch gebed 'Jezus onze weg' wordt gebeden om de Geest aan wie wij het geschenk van het Tweede Vaticaans Concilie te danken hebben. Een teken van hoop!

*Barmhartige God,
schenk ons door de deelname aan deze viering
de Geest die ons met leven vervult.
Vernieuw ons naar het beeld van uw Zoon.
Sterk onze eenheid met geheel uw volk,
met onze paus Benedictus, onze bisschop N.,
met alle bisschoppen, priesters en diakens
en alle mannen en vrouwen die voor een dienst in uw kerk zijn aangesteld.
Laat de gelovigen de tekenen van de tijd verstaan
en zich met alle kracht voor het evangelie inzetten.
Maak ons open voor wat de mensen beweegt,
dat wij hun verdriet en angst,
hun vreugde en hoop delen
en als trouwe getuigen van de Blijde Boodschap*

²³ http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/messages/pont-messages/2012/documents/hf_ben-xvi_mes_20120903_card-martini_ge.html

met hen U tegemoet gaan.

Zie verder:

www.kloster-einsiedeln.ch

Klosterladen Einsiedeln und Fahr

www.kloster-fahr.ch

www.kath.ch/urschweiz

Vertaling: J. Konings C.Ss.R. en J. Hafmans C.Ss.R.